

»Uprimo še vsem oblikam izkoriščanja in novodobnega suženjstva«

Ob letošnjem kulturnem prazniku se je oglasilo več sindikatov iz družine ZSSS, ki tako ali drugače pokrivajo področje kulture, umetnosti, tudi varstva narave, oziroma delavke in delavce, ustvarjalke in ustvarjalce, aktivne v teh dejavnostih. Pri tem so opozorili na aktualno problematiko, pozvali odgovorne k ukrepanju in se ozrli k nadaljnjemu boju za boljši jutri.

»Žalostni smo, ker je kultura nekaj pozornosti deležna zgolj enkrat letno, ko se (ironično) spominjamo smrti doktorja Franceta Prešerna. Vseeno tudi tokrat izkoriščamo to nišo in pozivamo k reševanju akutnih težav, ki so že kronične. Urejeno, varno, zdravo in spoštljivo delovno okolje je naša temeljna pravica in vaša dolžnost je, da jo udeležite. Odgovorno in kulturno vodite in financirajte institucije na področju kulture. Sanirajte podplačanost strokovnega, tehničnega in organizatorskega kadra. Slabi delovni pogoji že ogrožajo marsikatero ustanovo. Zaradi nevarnega zmanjševanja števila zaposlenih in možganskega bega so javni zavodi kadrovske podhranjeni in delavstvo je izčrpano. To terja takojšnje vladne ukrepe, saj javne službe vse težje parirajo (učinkovito odgovarjajo) zasebnemu sektorju. Siromašenje javnega sektorja bo, ob neprimernem odnosu, pripeljalo do njegovega zloma, česar si ne želimo. Ne nasedajte finančnikom in drugim prikrojevalcem števil. Ne prestopite na temno straň, ki pije in požira javno in dobro in vse, kar sploh še normalno funkcionira. Upamo, da bo prihodnja

klima takšna, da ne bo pozornost politike usmerjena v kulturo le en dan, marveč bo tako iz dneva v dan, skozi vse leto in naprej,« so med drugim zapisali pri Sindikatu kulture in narave Slovenije - Glosa. Kot sindikat, ki združuje tudi delavke in delavce s področja varstva narave, na kulturni praznik niso mogli tudi mimo položaja narave v družbi. »Bitka za dosego naših ciljev in za izboljšanje pravic sindikalnega članstva ter posledično pravic vsega delavstva v javni službi oziroma na celotnem področju varstva narave in bitka za dostojen položaj varstva narave in same narave v družbi ostajata naši glavni zavezi. Naravovarstvo in naravovarstvenike birokratski inlini dojemajo kot nujno zlo. In tako je tudi s sindikalnimi zahtevami, z vztrajnim bojem z državnim aparatom, ki mu je narava večinoma le za okras. Zahtevamo, da se varstvo narave obravnava enakovredno s primerljivimi skupinami javnega sektorja ter da se delo spoštuje in ustrezno vrednoti. Oblastniki vseh stopenj in smeri, prebudite se, priznajte brezpogojno veljavo naravi, na vsakem koraku ji izkazujte čast in spoštovanje, ne samo z besedo, mar-

več s plodovitimi dejanji, da obvarujemo čisto vodo, svež zrak, zdravo okolje, rastline, živali in njihov življenjski prostor - da ohranimo naravo!« Veselili se bomo, ko se bo vlada, skladno s koalicijsko pogodbo, lotila odprave prekarosti v javnem sektorju in nato še v gospodarstvu. Končajmo diskriminacijo samozaposlenih!, so tudi izpostavili.

Nujna celovita ureditev

»Veseli smo, da je vsaj ena politična stran prepoznala ta pomemben del kulture. Vendar je sramežljivo načela problem, namesto da bi sledila našemu predlogu celovite ureditve. V Sindikatu Glosa se že poltretje desetletje ukvarjamo s problematiko prekarne delo, predlagali smo rešitve za njegovo odpravo. Kot prvi korak smo pripravili zakon o samostojnih delavcih v kulturi, vendar se ta že leta med ali praši v parlamentarnem predalu. Pritrditve našim prizadevanjem dajejo smernice Evropske komisije (september 2022) o uporabi konkurenčnega prava EU za kolektivne pogodbe v zvezi z delovnimi pogoji samozaposlenih oseb brez lastnih zaposlenih, ki pojasnjujejo, kdaj se lahko sa-

Foto G. I.

GIOSA
Sindikat kulture in narave Slovenije

mozaposleni pogajajo o boljših delovnih pogojih, ne da bi kršili pravila EU o konkurenci. Dopolnjeni Zujik vladni uredbi in ministrski odredbi nalaga ureditev plačevanja dela samozaposlenih v kulturi, s t. i. protidampinško klavzulo. Vendar pa uredba/odredba o določanju minimalnega plačila, po katerih bodo prihodki samozaposlenih odvisni od določenega deleža plače zaposlenih ustvarjalcev v javnih zavodih, ostajata zgolj in samo - uredba/odredba. Sprejmeta ju vlada/minister ter sama določita ceno dela z minimalnimi tarifami. Mi pa terjamo kolektivno pogodbo, samozaposleni in drugi samoobremenjeni delavci se imajo pravico pogajati!«

Uprimo se vsem oblikam izkoriščanja in novodobnega suženjstva (neskončno elastičen delovni čas, ponižujoči honorarji, volonterstvo, ki se je razpaslo zlasti v javnem sektorju, ipd.), so v javnem pismu ob kulturnem prazniku še pozvali članice in člani glavnega odbora sindikata Glosa. »Fleksibilizacija 'trga dela' in politika nizkih plač nista odločilnega pomena za konkurenčnost, temveč zgolj škodita celotni Evropi. Čeprav nas devetindevetdeset odstotkov ni bogatih in devetindevetdeset odstotkov ni slavnih, smo ravno mi, delavski razred, najbolj ustvarjalni; in čeprav trdo delamo, je plačilo vse nižje. Dostojno delo za vsakogar, svobodna kulturna ustvarjalnost, pravočasno in pravilno plačilo, poštene, javno dostopne, hitre in kakovostne zdravstvene storitve za vse, ne zgolj petičneže, varna starost, človečanske pravice in osebna digniteta, pravica do različnosti, pravna in socialna država, spoštovanje narodovih korenin, demokratični in kulturni medosebni odnosi, pravica do resnice, srčnost in pogum, premagovanje dvojne morale, sposobnost najprej pometati pred svojim pragom naj vas spremljajo zdaj in vekomaj.«

Kdo bo ubil prekarno delo?

Prekarno delo se je rodilo v ustvarjalnem sektorju, in ustvarjalci smo tisti, ki ga moramo ubiti, pa se je glasilo začetek poslanice ob kulturnem prazniku sindikalne konfederacije Glosa-Zasuk, kjer opozarjajo, da je umetnost vse bolj hobi za bogate. »Še ne tako dolgo nazaj je bila Slovenija ena najbolj sindikaliziranih držav v Evropi. V začetku 90-ih je bilo kar dve tretjini vseh delavk in delavcev včlanjenih v sindikate, ki so predstavljali dinamičen del civilne družbe. Leta 1992 je

400.000 delavcev sodelovalo v splošni stavki in paraliziralo državo, do konca desetletja pa se je v povprečju odvijalo okoli sto stavk na leto. Množični protivladni shodi, manifestacije na trgih, blokade in velikanske praznične povorke ... vse to, kar danes povezujemo s študentskimi gibanji in nevladničkim aktivizmom, je bilo nekoč v domeni organiziranega delavstva. Danes ima sindikalno izkaznico le še vsak peti zaposleni, stavke in protesti pa so nadvse redek pojav. Razlogov za to je veliko: sindikalni vodje so šli

» Tudi letos ni umanjala tradicionalna kulturnoumetniška manifestacija Sindikata Glosa ob kulturnem prazniku na Prešernovem trgu sredi Ljubljane. Otvoril jo je predsednik sindikata Glosa **Mitja Šuštar**, in sicer z duhovitim vpogledom v to, kaj oziroma kdo so limke in gaserji, ki naj bi jih bile polne najstniške družbe (limka je izraz za žensko, običajno najstnico, gaser pa za moškega, običajno najstnika, ki po nekaterih značilnostih - tako zunanjih kot karakternih - izstopata iz družbe, op. a.). Ob tem je izrazil prepričanje, da bi Prešeren, ki je še kako zaznaval duh časa in družbena gibanja, limke in gaserje odlično upesnil. *Foto G. I*

z ulic pogajalske mize, vse bolj so se fragmentirali po panogah in se začeli pogajati vsak zase na škodo skupnih bojev ... Med vsemi razlogi za zaton delavskega organiziranja pa nedvomno prednjači pojav fleksibilizacije dela. Vstop v Evropsko unijo je prinesel neoliberalne reforme 'trga dela', ki so skrhale nekdanjo varnost in k nam prinesle kratkoročne zaposlitve, agencijsko delo in, seveda, samostojno podjetništvo. Generacija delavcev, ki so še bili sindikalno organizirani, se je

vsako leto znašla v družbi več zunanjih pogodbenikov, študentskih in sezonskih delavcev, ki v sindikatu niso našli mesta. Trenutno je v takšnih atipičnih delovnih razmerjih več kot 40 odstotkov delavcev, moč sindikatov pa kopni sorazmerno s porastom neorganiziranega prekariata. A zakaj vas na kulturni praznik morimo z analizami slovenskega sindikalizma? Prvič zato, ker je stopnja sindikaliziranosti eden najpomembnejših faktorjev pri razvoju kulturnega življenja.«

O sindikalizmu pa moramo na kulturni praznik govoriti tudi zato, ker smo bili kulturno-ustvarjalni delavci in delavke v prvih linijah novih, fleksibiliziranih delovnih procesov, so še med drugim opozorili. »Žalostna ironija našega razvoja je, da smo prav tisti delavci, ki smo največ dobili od prizadevanj sindikatov, tudi prispevali k njihovem razkroju. Skupaj z novinarji in drugimi kognitivnimi delavci smo bili med prvimi, ki smo podlegli sanjarjam o 'svobodnem delu', odrešenem verig redne zaposlitve. Prvi smo hoteli odpirati s. p.-je in se iz delavcev preoblikovati v 'fizične osebe z dejavnostjo', da bi lahko svobodno ponujali svoje storitve. Te ih te ni poganjala le možnost višjih zaslužkov, ampak tudi prepričanje, da ustvarjalci pravzaprav nismo zares delavci - da so delavci ljudje, ki s svojimi rokami premikajo komercialno robo, mi pa vendar premikamo znake na ekranih, barve na platnih, gibe in svetlobo v prostoru ... mar nismo v resnici bolj podobni čarovnikom? In ali lahko našo čarovnijo vrednotiš z birokratskimi merili, kot je na primer bruto plača v javnem sektorju? Direktorji in politiki so seveda pomagali pri propagiranju teh sanjskih prepričanj o neizmerljivi vrednosti našega dela, saj so jo lahko tako ves čas nižali. Lahko si predstavljamo veselje menedžerjev ob misli na delavce, ki si sami kupijo opremo, sami plačujejo stroške in najemajo prostore, si sami krijejo socialne prispevke, ki ne gredo nikoli na bolniško ... predvsem pa ne bodo nikoli v hišo pripeljali nadležnih sindikatov. Ustvarili so posebne statute in programe, da bi nas še bolj vzpodbudili in naši poti na svobodo, vključno s statusom samozaposlenega v kulturi. Mar ni to čudovito? Postali boste sami svoji šefi! Trajalo je nekaj let, preden smo se začeli delavci zavedati, kaj se nam je dejansko zgodilo: svobodno delo v teh novih okoliščinah je namreč bila vse prej kot svobodna izbira, bila je prisila. Vsa podjetja so začela govoriti isto: če

» Letošnji umetniški gost Glosine manifestacije je bil raper **Rok Terkaj**, znan pod umetniškim imenom **Tikaj**, ki je odrepal Prešernovo Glosa in dva svoja komada, »Ljubljancanke« in »Dih z mano«.

Foto G. I.

» Aktivist **Bor** iz Sindikata Mladi plus je opozoril, da je 8. februar za marsikoga dela prost dan, ki ga lahko preživi z obiskom kulturnih ustanov. Za kulturne delavke pa je nasprotno to eden najbolj obremenjenih delovnih dni v letu.

Foto G. I.

» **Žiga Brdnik** iz sindikata Zasuk je med drugim opozoril, da je treba o sindikalizmu na kulturni praznik govoriti tudi zato, ker so bili kulturno-ustvarjalni delavci in delavke vselej v prvih linijah novih, fleksibiliziranih delovnih procesov.

Foto G. I.

hočeš delati pri nas, moraš odpreti s. p. In ko je prekarno delo postalo norma, je bila pogajalska moč trdno na strani šefov. Če ti ni vseč kratka pogodba za manj kot minimalno plačo, greš lahko drugam. Pri tem pa niso ostali pri ustvarjalcih, ampak so razširili model na tako rekoč vse poklice. Na obratu tisočletja je svobodno delo postalo sinonim za revščino in začeli smo govoriti o 'prekarstvu'.«

Kriza kulturnega življenja

Negotov socialni položaj delavk in delavcev v kulturno-ustvarjalnem sektorju, v povezavi s hitro rastjo življenjskih stroškov, je botroval tudi krizi skupnega kulturnega življenja, so še izpostavili v konfederaciji. »Mladi se izseljujejo iz manjših občin v mesta, kjer pa prostori neodvisnega srečevanja in delovanja eden za drugim izginjajo. Srednješolci se namesto v lastnih klubih in centrih družijo na parkiriščih bencinskih črpalk. Umetnost pa medtem tudi pri nas vse bolj postaja hobi za bogate, medtem ko množicam preostaja le še generična, z Zahoda uvožena, množična kultura. Radijske programe usmerjajo algoritmi, umetniški performansi so okrasek, ki 'dodaja vrednost' nakupovalnim izkušnjam in državniškimi slovesnostim. To je realnost, ki jo vsakega 8. februar-

ja prekrivajo spektakli nacionalne kulture. Vsi, ki jim je dejansko mar za to, da bomo lahko prebivalci uživali in soustvarjali kulturne dobrine, pa se moramo trezno spopasti s stanjem na terenu. In zgodovinske izkušnje nam nazorno kažejo smer, v katero je treba kreniti: kultura potrebuje sindikate in sindikati potrebujejo kulturo. Kajti če bodo sindikalne centrale še naprej ignorirale oblike dela, v katerem živi skoraj polovica delovno-aktivnih prebivalcev, za organizirano delo ni več rešitve. In če se desetisoči delavk in delavcev, ki nas sile kapitala izkoriščajo za razgradnjo zaposlitvene varnosti, ne bomo znali povezati in upreti, se lahko dokončno poslovimo od dostojnih življenjskih standardov ... Kultura bo seveda prva dobrina, ki bo žrtvovana varčevalnim ukrepom.«

Brez prekark in prekarcev ljudstvo ne bi moglo uživati v kulturi

Člani in članice Sindikata Mladi plus, študentke in študentje delavci v kulturnih institucijah (Narodna galerija, SNG Opera in balet Ljubljana, Zavod Muzej in galerije mesta Ljubljane), so se zaradi vedno slabših pogojev dela, nizkega plačila in celo nekaterih kršitev obstoječe zakonodaje organizirali v sindikat študentk delavk v kulturi pod okriljem

Sindikata Mladi plus, so ob kulturnem prazniku sporočili iz tega sindikata in opozorili na zahteven položaj omenjene skupine delavk in delavcev ter predstavili njihove zahteve. »8. februar je za marsikoga dela prost dan, ki ga lahko preživi z obiskom kulturnih ustanov, ki na ta dan odprejo vrata vsem obiskovalkam in obiskovalcem. Za kulturne delavke pa je nasprotno eden najbolj obremenjenih delovnih dni. Ko se vrata galerij, muzejev, gledališč in vseh ostalih javnih kulturnih ustanov odprejo s pestrim programom ob dnevu kulture, se pravice kulturnih delavk in delavcev še bolj skrijajo. V tem položaju se znajdemo predvsem študentke in študenti, zlasti umetniških akademij in fakultet, samozaposlene pogodbene delavke in delavci, samozaposleni v kulturi, ter upokojenke in upokojenki, ki v teh ustanovah delamo za dodaten, pogosto pa kar primaren zaslužek. Delo v kulturnih ustanovah je večinoma prekarno delo z nezanesljivo zaposlitvijo, izkoriščevalskimi delovnimi pogoji in prenizkim plačilom. Če ne bi bilo prekarnih delavk in delavcev, ki prodajajo karte, varujejo galerijske prostore, delajo na garderobi in podobnih delovnih mestih, kulturne ustanove ne bi mogle obratovati, ljudstvo pa ne bi moglo uživati v kulturi. Kulturne

ustanove, ki se vse leto predstavljajo kot nosilke družbene kritike in načela lepega, ob kulturnem prazniku pozivamo k odpravi sistema prekarne delo in izboljšanju položaja prekarnih kulturnih delavk,« so zapisali.

Študentke delavke in študentje delavci v kulturi sicer zahtevajo: dvig in poenotenje urne postavke za vse vrste dela (od informatork do vodičk) v vseh kulturnih ustanovah, ki jih financirata Ministrstvo za kulturo in Mestna občina Ljubljana; dvig urne postavke za delo med prazniki in na dela proste dni ter med nočnimi

urami, med 23.00 in 6.00; pravičnejšo razporeditev delovnih ur in plačane kolektivne sestanke, na katerih bi bili delavke in delavci vključeni v samo delovanje in izboljšanje ustanove.

Zahtevajo še takojšnje prenehanje kršitev, ki so jih študentke delavke deležne pri svojem delu, ter tudi: predčasni prihod na delovno mesto, ki ga zahteva nadrejeni, ter čas za pripravo na vodenje in izvedbo delavnic naj se štejeta v plačane opravljene delovne ure; upoštevanje zakona o varnosti in zdravju pri delu tudi za študentke delavke in zagotovitev ustre-

znih pogojev dela, vključno s primerno temperaturo prostora, ki v nekaterih ustanovah pozimi lahko pade tudi krepko pod dovoljeno mejo, in odpravo prikritih delovnih razmerij tako, da se študentke in samozaposlene, ki pri svojem delu izpolnjujejo elemente delovnega razmerja, kot jih določa zakon o delovnih razmerjih v 4. členu, zaposli po pogodbi o zaposlitvi. Obenem v Sindikatu Mladi plus pozivajo tudi druge študentke delavke in delavce v kulturi, naj se jim pridružijo pri skupnem boju.

Gregor Inkret

Neetično, nekulturno, umazano, potrebno opravičila

GIOSA

Sindikat kulture in narave Slovenije

Pred uradno otvoritvijo Evropske prestolnice kulture 2025 Nova Gorica-Gorica sta se Sindikat kulture in varstva narave ter ZASUK, sindikat delavk in delavcev kulturno-ustvarjalnega sektorja, pridružila pozivu italijanskih in slovenskih okoljevarstvenih združenj k takojšnji prekinitvi sodelovanja s sosežigalnico nevarnih odpadkov ALPACEM (nekdanjim Salonitom Anhovo).

V javnem pismu, poslanem 4. februarja, na svetovni dan boja proti raku, so organizatorjem letošnje evropske prestolnice kulture, ki se razteza na obe Gorici, slovensko in italijansko, sporočili, da nasprotujejo njihovi odločitvi, da so »za partnerja izbrali enega največjih onesnaževalcev v Evropi«. V Alpacemove prostore in kamnolom so umestili umetniške projekte in vzpostavili »Muzeja energije in obnovljivih virov«.

» Je utišanje zunanjih sodelavcev stvar preteklosti?

Onesnaženje, ki ga povzroča ta družba, je dokazano in veliko, so argumentirali svoj poziv z raznimi raziskavami kakovosti zraka; Alpacem namreč izpušča delce, »ki povzročajo oksidativni stres, ki negativno vpliva na zdravje, izmerjene vrednosti pa so ene najvišjih v Evropi. Meritve so pokazale na bistven vpliv onesnaževanja sosežigalnice ALPACEM, čeprav je bila raziskava osredotočena le na delce PM10 in ni zajela nevarnih plinov, kancerogenih in drugih nevarnih snovi,« so zapisali v izjavi in spomnili na ogrožanje zdravja s proizvodnjo azbestnih izdelkov, ki so vgra-

jeni po vsej državi. »Prebivalci Slovenije zaradi azbesta še vedno zbolevalo in umirajo, predvsem v Dolini Soče pa je v družinah tudi več smrtnih žrtev tega hudodelstva, za katerega ni nihče odgovarjal,« so bili jasni in dodali, da so sežigalnica z izpusti obremenjuje lokalno pridelano hrano, ki postaja nevarna. »Kot je opozorila **dr. Metoda Dodič Fikfak**, novorojenčki že v prvih mesecih življenja použijejo nevarne snovi tudi prek materinega mleka. **Prof. dr. Griša Močnik**, dekan Univerze v Novi Gorici, pa izpostavlja, da so otroci žrtev sosežigalnic še pred rojstvom, saj se pri nosečnicah na notranji strani placente nabirajo nevarni delci onesnaženja,« so še zapisali in obsodili zavržno obremenjevanje v EPK sodelujočih umetnic in umetnikov, kulturnic in kulturnikov, »saj so jim zaradi te tovarne umirali stari starši, jim umirajo starši in zbolevalo ter umirajo sestre, bratje in prijatelji. Ustvarjal-

ce ste tako potisnili v vlogo kolaborantov krvnika, ki jim je zdesetkal družine in uničil družbeno tkivo ter okolje v Dolini Soče. Čeprav naj bi vaš program GO! ZELENO poudarjal vrednosti zelene, trajnostne lokalne hrane ter spodbujal razmislek o zdravju, pa vaše sodelovanje z ALPACEMOM razkriva, da je ZELENA zaveza zgolj sprenevedanje in zavajanje,« so bili kritični.

Obenem so spomnili, da je v preteklosti sodelovanje umetnikov in kulturnikov s Salonitom Anhovo vključevalo pogodbeno klavzulo, »da se nikakor ne omenja preteklosti podjetja Salonit Anhovo«, sicer so grozili z 10 tisoč evri odškodnine. »Na te neetične prakse je že pred 15 leti opozorila skupina NIET, katere član je azbestni bolnik,« so še zapisali in se javno vprašali, »ali je utišanje zunanjih sodelavcev stvar preteklosti« ali je vodstvo EPK GO! 2025, poleg tega, da je že ogrozilo ugled sodelujočih ustvarjalcev, onesnažilo umetnost in kulturo tudi s tako vrsto pogodbe.

Njihov poziv v pismu je bil jasen: **prekinitve neetičnega sodelovanja z onesnaževalcem ALPACEM; javno opravičilo vsem žrtvam Salonita Anhovo ter bodoče dosledno delovanje v dobrobit prebivalcev, narave in kulture.**

M. M.